

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอดีตของประเทศไทยมองทรัพยากรธรรมชาติในความหมายเชิงกายภาพ และไม่เชื่อว่ามนุษย์จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร จะผูกติดอยู่กับพื้นที่และชนิดของทรัพยากร ขณะเดียวกันก็จะให้ความสำคัญเฉพาะกับสิทธิของรัฐและสิทธิของเอกชนที่มีนัยของสิทธิในการซื้อขาย ซึ่งเท่ากับมองเห็นทรัพยากรธรรมชาติเป็นเสมือนสินค้า (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543, หน้า 24/1) ทรัพยากรธรรมชาติจึงถือเป็นสมบัติของรัฐ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งการป้องกัน ป่าไม้ ดูแลรักษา และการใช้ประโยชน์ จึงเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐที่จะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ในการจัดการผ่านกลไกต่างๆ ของรัฐและผู้ที่ได้รับสัมปทานป่าไม้ โดยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยพึ่งพิง และมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมาก่อนที่รัฐจะได้ขยายอำนาจเข้าจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นชุมชนเหล่านั้น

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยรัฐที่ผ่านมา ได้พิสูจน์แล้วว่าแนวคิดการจัดการที่มองว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสมบัติของรัฐ รัฐมีอำนาจแต่เพียงผู้เดียวในการกำหนดรูปแบบและแนวทางการจัดการโดยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรต่างๆ ในสังคมนั้นไม่สามารถป้องกัน ป่าไม้ ดูแลรักษา และจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสมบัติของชาติได้อย่างเป็นธรรมให้กับคนในสังคมได้ ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสียหายและความเสื่อมโทรม ซึ่งสาเหตุหลักที่ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมมีสาเหตุที่สำคัญ 2 ประการด้วยกันคือ ประการแรก การทำไม้ ทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมาย และการลักลอบตัดไม้ของนายทุน ถือเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พื้นที่ป่าของประเทศลดลงเหลือเพียงประมาณ 25.28 % (กรมป่าไม้, พ.ศ. 2541) หรือประมาณ 84.58 ล้านไร่ ซึ่งต่ำกว่าจุดวิกฤตที่นโยบายการป่าไม้แห่งชาติ ปี 2528 กำหนดไว้ว่าควรมี 40 % ของพื้นที่ประเทศ หรือ 128 ล้านไร่ ประการที่สอง คือการบุกรุกแผ้วถางเผาทำลายป่าไม้ของเกษตรกรเพื่อนำพื้นที่มาใช้ในการเกษตรเชิงพาณิชย์ ในระบบการเกษตรเชิงพาณิชย์เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่เหมาะสมเป็นผลให้เกษตรกรยากจนลง มีภาวะหนี้สิน และเกิดการย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมืองเพื่อหางานที่มีรายได้ดีกว่า หรือบุกรุกพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อทำการเกษตรเนื่องจากพื้นที่เดิมขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่รัฐยึดติดอยู่กับการใช้แนวทางในการจัดการทรัพยากรเชิงเดี่ยวเท่านั้น ด้วยการพึ่งพากลไกของรัฐ โดยเฉพาะกฎหมายเพื่อการควบคุมแต่กลับปล่อยให้กลไกตลาดทำงานได้อย่างเสรี ขณะที่รัฐขาดพื้นฐานความเข้าใจในลักษณะสำคัญของทรัพยากรส่วนรวมประเภทที่ต้องใช้ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรประมง และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ว่าเป็นทรัพยากรประเภทที่มีต้นทุนสูงมากในการจัดการควบคุม โดยที่หน่วยงานของรัฐหน่วยงานเดียวที่ใช้การจัดการเชิงเดี่ยวจะไม่สามารถแบกรับภาระได้ ผลที่ตามมาจึงเท่ากับเป็นการปล่อยให้การเข้าถึงทรัพยากรนั้นๆ เป็นแบบเปิดที่ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรอย่างรุนแรง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543, หน้า 24/4) นำไปสู่ปัญหาสำคัญทางสังคมอีกประการคือ ความขัดแย้งระหว่างคนภายในชุมชนด้วยกันเอง ระหว่างชุมชนกับชุมชน ระหว่างชุมชนกับกลุ่ม องค์กรต่างๆ ภายนอกชุมชน ระหว่างองค์กรกับองค์กร ระหว่างชุมชนกับรัฐ และระหว่างชุมชน รัฐ และกลุ่มองค์กรภายนอกชุมชนในการแย่งชิงความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ และการเข้าจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น เนื่องมาจากความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติมีจำกัดและมีปริมาณลดลงตลอดเวลา ซึ่งความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ มักจะเกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจเสมอ อำนาจนี้ รวมถึงอำนาจทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และข้อมูลข่าวสาร (วิฑูรย์ วิจารณ์สุกุลธรรม, 2540, หน้า 16) ฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่ามักช่วงชิงผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจากผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า หากความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังคงดำรงอยู่ และทวีความรุนแรงขึ้นโดยขาดการจัดการที่ดี ความหวังในการป้องกัน ฟื้นฟู ดูแลรักษา และการจัดการ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมคงจะไม่เกิดขึ้น และจะส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนหมดสิ้น

การเริ่มขึ้นของการขยายอำนาจเข้าควบคุมการป้องกัน ฟื้นฟู ดูแลรักษา และการควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ของรัฐ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากอำนาจในการจัดการ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ที่แต่เดิมขึ้นอยู่กับชุมชนภายใต้วัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ถูกแทนที่ด้วยกฎหมายของรัฐ ชุมชนเกษตรดั้งเดิมซึ่งเคยพึ่งพิงและปกป้องป่ามาโดยตลอดนั้นกลับกลายเป็นเพียง “ผู้อาศัย” ขาดขอบป่า สูญเสียอำนาจอย่างสิ้นเชิง แม้กระทั่งจะตัดทอนบุคคลภายนอกที่เข้าไปบุกรุกภายใต้การคุ้มครองของกฎหมายในนาม “สัมปทานทำไม้” แม้อำนาจการดูแลของชาวบ้านจะถูกรัฐช่วงชิงไป ทว่าจิตสำนึกในการอนุรักษ์หวงแหนแผ่นดิน ป่า ซึ่งสั่งสมกันมาแต่บรรพบุรุษ จากวิถีชีวิตที่พึ่งป่า

อาศัยน้ำจนเป็นสามัญวิสัย ยังคงมียอมจำนนต่อการรุกรานของคนภายนอกโดยง่าย (มยุรี คำรงค์เชื้อ, 2536, หน้า 323)

ภาคเหนือตอนบน (จังหวัดเชียงราย พะเยา เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน ลำปาง น่าน และแพร่) ถือเป็นเขตพื้นที่ป่า ที่เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญๆ ของประเทศไทย ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาพบว่าภาคเหนือตอนบนสูญเสียพื้นที่ป่าไปจำนวน 4,350 ตร.กม. โดยในปี พ.ศ. 2531 ภาคเหนือตอนบนมีพื้นที่ป่าไม้จำนวน 50,587 ตร.กม. หรือ 58.92% และจากการสำรวจเนื้อที่ป่าในปี พ.ศ. 2541 ได้จากการแปลตีความภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT - 5 (TM) บันทึกภาพในช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2541 พบว่าภาคเหนือตอนบนมีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ 46,237 ตร.กม. หรือ 53.86% ของพื้นที่ทั้งหมด (กรมป่าไม้, 2541) การสูญเสียพื้นที่ป่าดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องหลายประการ ทั้งปัญหาด้านทรัพยากรน้ำ กล่าวคือ ลำน้ำสายต่างๆ ตื้นเขินและไม่มีน้ำไหลตามธรรมชาติในฤดูแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลหรือตกไม่กระจายสม่ำเสมอ ฝนตกทั้งช่วงยาวนานหรือบางปีฝนตกน้อย ปัญหาด้านทรัพยากรดิน และที่ดินทำกินเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคเหนือตอนบนเป็นพื้นที่สูงเมื่อพื้นที่ป่าถูกแผ้วถางการชะล้างพังทลายของหน้าดินจึงมีสูง ปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้รัฐเร่งการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยการประกาศเขตอนุรักษ์เพิ่มเติม โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่กรมป่าไม้มีนโยบายประกาศเขตอุทยานเพิ่มเติมอีก 6 แห่งจากที่มีอยู่เดิม 8 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทำให้เกิดการซ้อนทับที่ดินทำกิน และป่าชุมชนของราษฎร ประกอบกับแนวเขตพื้นที่ป่าประเภทต่างๆ ยังไม่ชัดเจน อีกทั้งปัญหาการจัดการป่าชุมชนซึ่งเกิดความขัดแย้งในหลักการระหว่างภาครัฐ และประชาชน ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับประชาชน และความขัดแย้งระหว่างประชาชนในพื้นที่ ด้วยกันเอง

จังหวัดเชียงใหม่นับได้ว่า เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ และกว้างขวางแห่งหนึ่งของประเทศไทย จากการแปลตีความภาพถ่ายดาวเทียม LANDSAT - 5 (TM) ปี พ.ศ. 2541 มาตรฐาน 1: 250,000 ดำเนินการโดยกลุ่มภาพถ่ายดาวเทียม ส่วนวิเคราะห์ทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้ พบว่าจังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ป่าคง 4,544.50 ตร.กม. ป่าเบญจพรรณ 3,646.75 ตร.กม. ป่าเต็งรัง 4,602.50 ตร.กม. และป่าสน 1,266.50 ตร.กม. รวมมีพื้นที่ป่าทั้งหมด 14,060.25 ตร.กม. เมื่อเทียบกับพื้นที่ป่าของภาคเหนือตอนบนพบว่าพื้นที่ป่าของจังหวัดเชียงใหม่คิดเป็นพื้นที่ 27.79% ของพื้นที่ป่าของภาคเหนือตอนบน (กรมป่าไม้, 2541) ความขัดแย้งในการจัดการ และการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการสูญเสียพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ไปเป็นความสูญเสียที่ส่งผลต่อความเดือดร้อน ทั้งชีวิต ทรัพย์สิน และวิถีชีวิตของคนในชาติ ไม่ว่าบุคคลคนนั้นจะอยู่ที่ใด ต้นน้ำ หรือปลายน้ำ ในบริเวณพื้นที่ป่าหรือนอกพื้นที่ป่า

ในเมืองหรือชนบท ผลจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ขาดการมีส่วนร่วมของคนในสังคม การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบที่เกิดขึ้นในอดีตได้สร้างความตระหนักให้คนในสังคมไม่ว่าจะเป็นชุมชนท้องถิ่น องค์กรเอกชนและรัฐ พบว่าแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้คงความอุดมสมบูรณ์ และตอบสนองความต้องการของคนในสังคมได้อย่างเป็นธรรมนั้นจำเป็นต้องอาศัยส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินงานจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ภายใต้บทบาทหน้าที่ สิทธิ ความรู้และความเสมอภาคทั้งทางด้านความคิด อำนาจในการตัดสินใจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การเกิดกลุ่ม องค์กรชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ในตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีลักษณะเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายลุ่มน้ำ โดยใช้เขตลุ่มน้ำ และความสัมพันธ์ของน้ำแม่แรก เป็นแนวทางในการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในเขตลุ่มน้ำ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในลุ่มน้ำของตน ไม่ว่าจะเป็นคนต้นน้ำ ปลายน้ำ หรือหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชนในพื้นที่ ซึ่งแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำ ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าเป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชน และยังเป็นแนวทางในการป้องกัน ฟื้นฟู ดูแลรักษา และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติ(ดิน น้ำ และป่าไม้) ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาถึงปัจจัย เงื่อนไข ที่ส่งผลให้ชุมชนในเขตลุ่มน้ำ มีการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และเพื่อศึกษารูปแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำ และการจัดการความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำ ผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการนำข้อมูลไปใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการจัดการอย่างมีส่วนร่วมและแก้ไขข้อขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แรก ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แรก ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนในเขตลุ่มน้ำแม่แรก ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีเหตุผลในการคัดเลือกพื้นที่ในการทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ

1.1 เป็นพื้นที่ที่มีปรากฏการณ์ตามประเด็นที่ผู้ศึกษาวิจัยมุ่งจะทำการศึกษา อันได้แก่การรวมกลุ่มองค์กรชุมชนและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ เพื่อจัดการป่าชุมชนในลักษณะเครือข่ายลุ่มน้ำ

1.2 พื้นที่ลุ่มน้ำแม่แรก ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีขอบเขตพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลท่าผา โดยมีชุมชน 19 หย่อมบ้านอยู่ในเขตลุ่มน้ำแม่แรก จาก 23 หย่อมบ้านในตำบลท่าผา ดังนั้นการดำเนินการของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แรก จึงมีความสัมพันธ์ และมีผลกระทบต่อแผนงาน และการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าผา เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

1.3 พื้นที่ลุ่มน้ำแม่แรก มีความหลากหลายของประเภทพื้นที่ และทรัพยากรธรรมชาติ โดยพื้นที่ตอนบนของลุ่มน้ำเป็นพื้นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ พื้นที่ตอนบนลงมาถึงตอนกลางของลุ่มน้ำเป็นพื้นที่ป่าชั้น I A พื้นที่ตอนล่างซึ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตร และพื้นที่ป่าใช้สอยของชุมชน เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ โดยมีที่นา เป็นพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ สำหรับสภาพทรัพยากรธรรมชาติ ป่าในเขตลุ่มน้ำแม่แรก มีความหลากหลายทั้งประเภทป่าและความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืช กล่าวคือ มีป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบเขา และยังมีแร่ธาตุที่สำคัญ คือแร่ดีบุก และถ่านหิน

1.4 ชุมชนที่อยู่อาศัยในเขตลุ่มน้ำแม่แรก ประกอบด้วยชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง และชาวไทยพื้นเมือง ที่มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน

1.5 ในเขตลุ่มน้ำแม่แรก มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้าดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ หน่วยจัดการต้นน้ำแม่แรก โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สิริเจริญวิสาหกิจ และองค์กรพัฒนาเอกชน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 บริบทของชุมชนในเขตลุ่มน้ำแม่แรก ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

2.1.1 บริบทของตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

2.1.2 บริบทของลุ่มน้ำแม่แรก ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

2.1.3 บริบทของชุมชนหลักในการศึกษาวิจัย

2.2 รูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำ

2.2.1 กระบวนการจัดตั้งองค์กรชุมชนในระดับหมู่บ้าน และเครือข่ายลุ่มน้ำ เพื่อดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

2.2.2 กระบวนการวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนงาน การดำเนินงานและการติดตามประเมินผลของเครือข่ายลุ่มน้ำ

2.2.3 การจำแนกประเภทป่าชุมชน กำหนดขอบเขตพื้นที่ขององค์กรชุมชนในระดับหมู่บ้านและเครือข่ายลุ่มน้ำ

2.2.4 การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับขององค์กรชุมชนในระดับหมู่บ้าน และเครือข่ายลุ่มน้ำในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

2.2.5 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำ

2.3 เงื่อนไขในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แรก ตำบล

ท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

2.3.1 เงื่อนไขภายใน ที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แรก

2.3.2 เงื่อนไขภายนอก ที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แรก

นิยามศัพท์เฉพาะ

องค์กรชุมชน หมายถึง การรวมตัวกันของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ในระดับหมู่บ้าน ตำบล หรือในระดับที่ใหญ่กว่า เพื่อร่วมดำเนินงานในรูปแบบต่างๆ ตามความมุ่งหวังร่วมกัน หรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการรวมกลุ่ม ซึ่งการรวมกลุ่มของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลดังกล่าว อาจมีรูปแบบที่เป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ โดยการรวมกลุ่มดังกล่าวได้มีการกำหนด ข้อตกลง กฎระเบียบ และการเรียนรู้ร่วมกันในการดำเนินงานขององค์กร

เครือข่ายลุ่มน้ำ หมายถึง การติดต่อประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชน หรือการรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรเครือข่าย ขององค์กรชุมชนภายในลุ่มน้ำ เพื่อดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในลุ่มน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการดำเนินกิจกรรม ติดตาม ประเมินผล และร่วมรับผลจากการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายลุ่มน้ำ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การป้องกัน ฟื้นฟู ดูแลรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืน

ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าในเขตความรับผิดชอบของชุมชน ที่ชุมชนได้เข้าดำเนินการกิจกรรมในการป้องกัน ป่าไฟ อนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์ โดยกิจกรรมดังกล่าวดำเนินไปภายใต้ ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือผืนดินแนวทางการจัดการป่าของชุมชนกับหลักวิชาการในการจัดการป่า

ความขัดแย้ง หมายถึง ลักษณะทางด้านทัศนคติ ความรู้สึก และภาวะทางจิตที่มีสาเหตุ มีกระบวนการ และมีผลปรากฏให้เห็นเป็นพฤติกรรม ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นได้ทั้งภายในตัวบุคคล และเกิดขึ้นได้ภายนอกตัวบุคคล ซึ่งอาจเกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับองค์กร กลุ่มกับกลุ่ม กลุ่มกับองค์กร และองค์กรกับองค์กร เมื่อเกิดความขัดแย้งทั้งสองฝ่ายก็จะมีปฏิกิริยาต่อต้านกัน พยายามที่จะทำให้ฝ่ายหนึ่งแพ้ให้ฝ่ายหนึ่งชนะ

การจัดการความขัดแย้ง หมายถึง การแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับองค์กร กลุ่มกับกลุ่ม กลุ่มกับองค์กร และองค์กรกับองค์กร โดยมีการจัดการให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน ร่วมมือกันในการแก้ไขข้อขัดแย้ง โดยอาศัยเหตุผล ความเป็นจริง และผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจต้องมี บุคคลที่สามเป็นผู้ดำเนินการจัดเวทีการแก้ไขข้อขัดแย้ง

วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง สิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นสร้างขึ้น กำหนดขึ้น ซึ่งมีใช้สิ่งที่ทำตามสัญญาสัญญา อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุ สิ่งของเครื่องใช้หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนวิธีการ หรือกระบวนการทำงานของสมาชิกภายในชุมชน

เงื่อนไข หมายถึง สิ่งที่เข้ามาสนับสนุน ส่งเสริม กระตุ้นหรือกดดันให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในการจัดการป่าชุมชนในลักษณะเครือข่ายลุ่มน้ำ